

Szakmai beszámoló

Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj, posztdoktori kategória

Pályázat nyilvántartási száma: 163765

Szerződés szám: MAEÖ 2021-2022/163765

Pályázat címe: A településektől elkülönült temetők megjelenése: társadalmi változások Közép- és Délkelet-Európában Kr.e. 6000 és 4000 közötti időszakban

Ösztöndíjas időszak: 6 hónap (2021. október 11. – 2022. április 11.)

Helyszín: Kiel, Németország (Institute of Pre- and Protohistoric Archaeology, Faculty of Arts and Humanities, Kiel University).

A munkatervben feltüntetett és megvalósult feladatok

A hat hónapos kiel kutató munkám célja volt, hogy Közép-Európa neolitikumát alaposabban megismerjem, szakirodalmi gyűjtést végezzek, anyagismereti tapasztalatot szerezzek, valamint a Közép-Kelet-Európa neolitikumával foglalkozó kutatókkal szakmai eszmecserét folytassak a Kiel Egyetem Régészeti Intézetében (Institute of Pre- and Protohistoric Archaeology, Faculty of Arts and Humanities, Kiel University (CAU) és a Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie (ZBSA) dolgozó kollégákkal. A szerződést egy hónappal később sikerült megkötni, mint ahogyan a kutatási tervben feltüntettem, ugyanakkor 2021. szeptemberében megtörtént konferencia előadások és szekciószerzés fontos részét képezték az eredeti tervnek, amit sikeresen meg is valósítottam. Ezeket az eredményeket is jelen pályázat szakmai kimenetelének tekintem. A doktori tanulmányaim és posztdoktori kutatásom során összegyűjtött neolitikus és rézkori kultúrák ismeretanyagát az ösztöndíjas időszak alatt egy egységes adatbázissá alakítottam, amelyet a közép-európai lelőhelyekkel egészítettem ki. Ez kellő alapot jelent a jelenlegi és a későbbi évek összehasonlító vizsgálataimhoz, amelyben kifejezett hangsúllyal rendelkezik a Kr.e. 7–5. évezred időszakában élt vadász-gyűjtögető és letelepedett földművelő életmódú közösségek társadalmi változásainak diakronikus vizsgálata Közép- és Délkelet-Európában. A Régészeti Tanszék jól felszerelt régészeti szakkönyvtárában több gigabájtnyi szakirodalmi anyagot sikerült összegyűjteni, amelyeket magyarországi könyvtárakban és a világhálón sem lehet megtalálni, ennek az elkövetkezendő években felbecsülhetetlen előnyét tudom élvezni és használni.

Prof. Johannes Müllerrel történő konzultáció során a modern régészetelméleti irányzatokkal bővült tudásom, amely minden bizonnyal az elkövetkezendő évek meghatározó kutatási irányvonalát jelentik majd, amely a későbbi publikációim tudományos értékének növelését eredményezi, ami nagyméretűben hozzájárul szakmai előmenetelemhez. Továbbá Prof. Müller az Intézetében futó két nagy kutatási projekt (CRC1266 "Scales of Transformation - Human-Environmental Interaction in Prehistoric and Archaic Societies" és Cluster of Excellence ROOTS - Social, Environmental, and Cultural Connectivity in Past Societies) vezető kutatója és előadója (main speaker). Jelen ösztöndíj kiváló lehetőséget jelentett, hogy a félév során az Intézet és a pályázatokhoz kapcsolódó hibrid előadás-sorozatokon részt tudtam venni, így nagyon fontos elméleti és gyakorlati tapasztalatot szereztem Közép-Európa vadász-gyűjtögető és letelepedett életmódú közösségeiről. A Beeweekly Colloquium és a Lunchtime Seminar alkalmakkor aktívan vettem részt, s közben ismerttem a saját kutatási témámat és

kielei kutatómunkám célját is. Az egyetemi köeszköz gyűjteményét is megismertem és a CRC1266 projekthez kapcsolódó szlovákiai Vrable ásatásokról származó kőanyagot is sikerült az ösztöndíj időtartama alatt feldolgozzam és az adatbázisomba építenem.

Az ösztöndíjas időszakban több peer-reviewed és peer-review folyamat nélküli cikk megírására került sor, amelyek közül négy már megjelent: (1) Szilágyi, K.: Gender stereotypes in Archaeology: A short reflection in Image and Text. Magyar Régészet Online magazin 11 (2022), (2) 60–64. és ugyanez a cikk angolul Szilágyi, K.: Book review: Gender stereotypes in Archaeology: A short reflection in Image and Text. Hungarian Archaeology E-Journal 11 (2022), 59–63.; (3) Szilágyi, K.: Társadalmi folyamatok a köeszköz kutatásban. A chaîne opératoire koncepció használata újkőkori kőanyagok vizsgálatában. In: Faragó, N., Király, A., Szegedi, K. I. (eds.): A tealevelektől a levélhegyekig. Tanulmányok Mester Zsolt tiszteletére 60. születésnapja alkalmából. Litikum Könyvtár 1. Litikum – a Kőkor Kerekasztal Folyóirata, ELTE, 2021, 23–44.; (4) Szilágyi, K.: The social traces of cultural globalisation in the Neolithic period in the Carpathian Basin. In: Forțiu, S. (ed.): ARCHEOVEST IX1 – IN HONOREAM VALERIU SÎRBU - Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2021, 135–160.).

Összesen hét tanulmány pedig elfogadásra került: (1) Szilágyi, K.: Perversion of the Pareto Principle: Using bottom-up approach to study the burial practices in the Late Neolithic Carpathian Basin. in press [Heitz, C., Wunderlich, M., Furholt, M. (eds.): Questioning Neolithic Societies: Alternative Approaches to Social Relations, Political Organization and Cohabitation. (2022)]; (2) Szilágyi K.: Petroarcheológiai tanfolyam a szilicit nyersanyagokról - elméleti és gyakorlati képzés a Schelde és a Rajna közötti terület kőzetein. in press [Archeometriai Műhely/Archeometrical Workshop (2022)]; (3) Szilágyi K.: Egy régi história a Szeged környéki agyagidolok előkerüléséről. in press [Határtalan régészet (2022)]; (4) Szilágyi, K.*, T. Biró, K.: Régészeti szempontok a Kárpát-medencéből és környékéről származó csiszolt köeszközök és szerszámkövek eredetvizsgálatához. in press [Archeometriai Műhely/Archeometrical Workshop (2022)]; (5) T. Biró, K., Hegedűs, P., Szilágyi, K.*: Kigyla - A „Csiszolt köeszköz és szerszámkö nyersanyagok nagyműszeres vizsgálata a Kárpát-medence és környezete őskori távolsági és regionális kereskedelmi hálózatainak feltérképezéséhez” c. OTKA projekt adatbázisa. in press [Archeometriai Műhely/Archeometrical Workshop (2022)]; (6) Szilágyi, K.: “The Gold of Pannonian Plain” archaeological temporary exhibition of Móra Ferenc Museum. Ideas, concept and conclusion about the movement of the exhibition. in press [In: Kulcsár, V., Pintér-Nagy, K., Felföldi, Sz. (eds.): „We should not, however, think that we are pioneers”. Museums on Troubled Waters In the Past and Today. Jóna András Museum of Nyíregyháza, Department of Archaeology, University of Szeged Faculty of Humanities and Social Sciences. (2022)]; (7) Raczky, P., Füzesi, A., Mesterházy, G., Szilágyi, K., Bánffy, E., Rassmann, K., Stibrányi, M., Serlegi, G.: Szegvár–Tűzköves. A multi-layered Neolithic settlement in the Great Plain showing its old and new faces. in press [Szilágyi K.*, Furholt, M., Hofmann, R., Depermentier, M., Kempf, M. (eds.): Beyond heterogeneities. New Perspectives on Social and Cultural Diversity from the Neolithic to the Bronze Age in the Carpathian Basin. ‘Scales of Transformation in Prehistoric and Archaic Societies’ (STPAS) sorozat, Sidestone Press, Leiden (2022)].

Az ösztöndíjas időszakban több konferencia előadást tartottam, amelyeknek publikálásán folyamatosan dolgozom: (1) Szilágyi K.: Different values of the lithic artefacts during the 7th and 5th millennium BC in Central Europe, 13th International Symposium on Knappable Materials nemzetközi konferencia (virtuális, poszter előadás), 2021. október 4–7; (2) Mesterházy, G. Füzesi, A. Szilágyi K.: Old data, new interpretation: dynamism in the modelling of a settlement network (Tiszazug Microregion, Hungary), 2021. október 19–20, 7th Annual Meeting of Central European Theoretical Approaches to Computational Archaeology (CE-TAG), Masaryk University, Brno; (3) Szilágyi K.: A neolitikus kőeszközök eltérő értékeinek azonosítása Közép-Európában. Kőkor Kerekasztal Konferencia 2021. december 3. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest; (4) Szakmány Gy., Sági T., Józsa S., Szilágyi V., Oláh I., Szilágyi K., Oszás A.: Előzetes eredmények Alsónyék neolitikus csiszolt kőeszközeinek nyersanyagairól. Kőkor Kerekasztal Konferencia 2021. december 3. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. A szerződés megkötése a tervezett 2021. szeptember 1. helyett október 11-i dátummal kezdődött, ám a kutatási tervben írt EAA konferencia eredményeit is jelen ösztöndíj eredményeinek és tudományos tevékenységének tekintek. Dr. Martin Furholt, Dr. Robert Hofmann, Margaux Depaermentier és Dr. Michael Kempf kollégákkal szerveztük szekciót, aminek címe 'The Carpathian Basin as a Melting Pot? Perspectives on Social and Cultural Diversity from the Neolithic to the Bronze Age'). A szekcióban 22 előadás hangzott el, ezek jelentős része kötet formájában írásban is meg fog jelenni. A konferencia virtuális formában került megrendezésre, ahol a szekció bevezető előadása mellett három előadást tartottam [1. Kata Szilágyi: The implicit assumption of stone tool diversity patterns: exploring economic, social and ritual valuation processes of lithic materials; 2. Kata Szilágyi & Martin Furholt: Questioning premises of Social Archaeology: a positive view on classlessness in past societies; 3. Raczky, P., Füzesi, A., Mesterházy, G., Szilágyi, K., Bánffy, E., Rassmann, K., Stibrányi, M., Serlegi, G. & Klembala, Zs.: New research on the Late Neolithic tell-settlements in the Great Hungarian Plain (A case study of the Szegvár-Tűzköves site)].

Az ösztöndíjas időszak utáni közvetlen szakmai eredmények

Jelenleg elfogadták az absztraktomat (Litoscope: the social and spatial scale of lithic networks in the Neolithic communities across Southeast and Central Europe) így részt fogok venni a The Prehistoric Society Europa Conference 2022, Sans frontières: mobility and networks in Neolithic Europe, elnevezésű nemzetközi konferencián, amelyet Bournemouthban, a Bournemouth University szervez 2022. június 17 és 19 között. A konferencia előadás írott változatát még idén szükséges leadni a nyomtatott konferencia kötetbe.

Az ösztöndíjas időszakban történt a budapesti EAA konferencia szekciónszervezése, ahol két szekciót szervezek kizárólag külföldi kutatókkal, az egyik szekcióban Dr. Solène Denis, Dr. Elsa Defranould, Dr. Sonja Kačar a szekciónszervező kollégák, a szekció címe Borderline lithics: from spatial patterns to social processes during the European neolithization), amelyben összesen 17 előadás absztrakt érkezett, így nagyon tartalmas, izgalmas szimpózium várható. A másik szekciót Dr. Dagmara Werra és Dr. Michal Cheben kollégákkal közösen szervezzük, ennek címe: "The grass is always greener on the other side?" The benefit of the local and regional lithic raw materials. A szekcióban külön figyelmet szentelünk a közös műhely megbeszélés során a Közép- és Délkelet-Európában történt társadalmi változásokat

mutató köeszköz együttesekre, amelyben a helyi és regionális szinten megfigyelhető fordulópontokra. Jelenleg csak ezen a konferencián négy elfogadott absztrakttal rendelkezem, amelyek a posztdoktori ösztöndíj eredményeit is tartalmazzák: (1) K. Szilágyi: Lithics as petrified gateways between social-material-technological borders; (2) K. Szilágyi: Lithoscapes: the dynamics of interactions between communities of the Neolithic and Chalcolithic periods in the Carpathian Basin and its surrounding; (3) G. Mesterházy, A. Füzesi, K. Szilágyi, E. Bánffy, P. Raczky: Imprints of social processes and practices at Szegvár-Tűzköves - Spatial analysis and theoretical interpretation of a Late Neolithic settlement); (4) K. Szilágyi: Lithoscapes: the dynamics of interactions between communities of the Neolithic and Chalcolithic periods in the Carpathian Basin and its surroundings.

A kielii kutatás időszakát követően több tanulmány és két monográfia fog megjelenni, amelyek már szerkesztés alatt állnak vagy már elfogadásra kerültek. A tanulmányok: (1) Szilágyi, K.: Deviant or trendsetter? How to interpret the surprising homogeneity of grave goods in Late Neolithic burials [Journal of Lithic Studies]; (2) Szilágyi, K.: Let's leave the lithics to talk: complex communication patterns along the Danube and Tisza rivers. [Szilágyi K. *, Furholt, M., Hofmann, R., Depermentier, M., Kempf., M. (eds.): Beyond heterogeneities. New Perspectives on Social and Cultural Diversity from the Neolithic to the Bronze Age in the Carpathian Basin. 'Scales of Transformation in Prehistoric and Archaic Societies' (STPAS) sorozat, Sidestone Press, Leiden (2022)]; (3) Szilágyi, K. *, Medović, I.: The distribution and usage of the Carpathian obsidian along the Tisza River in the Neolithic. [Szilágyi K. *, Furholt, M., Hofmann, R., Depermentier, M., Kempf., M. (eds.): Beyond heterogeneities. New Perspectives on Social and Cultural Diversity from the Neolithic to the Bronze Age in the Carpathian Basin. 'Scales of Transformation in Prehistoric and Archaic Societies' (STPAS) sorozat, Sidestone Press, Leiden (2022)]; (4) Szilágyi, K.: The emergence and importance of the chipped stones as grave goods in the Late Neolithic communities in Southeast-Transdanubia. [Confinia et Horizontes 4, Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main (2022)]; (5) Szilágyi, K.: Depositional pattern of obsidian artefacts: understanding the diverse value concepts in the Neolithic Carpathian Basin. [Johnson, L. R.M., Freund, K.P., Tripcevich, N. (eds.): Selected Research Papers from the 2021 International Obsidian Conference: Global Archaeological and Geological Studies of Volcanic Glass (2022)].

A doktori disszertációm angol nyelvű publikációjának szerkesztése folyamatban van, amelyet a Német Régészeti Intézetben 2021 márciusában jóváhagytak és publikálásra ítélték (Szilágyi, K.: Leaving no stone unturned. The production and use of chipped stone artefacts among the Late Neolithic Lengyel communities of southern Transdanubia during the fifth millennium BC in press [Confinia et Horizontes 3, Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main (2022)]). A munka alapja és a szerkesztési rész sem jelen pályázat eredménye, hiszen a doktori dolgozat a magja, azonban éppen a temetkezési rítus megszilárdulása és a temetők megjelenése rész átdolgozásra került az angol nyelvű monográfia kéziratában, amely arra összpontosít, hogy milyen társadalmi átalakulást és mentális változást tükröz ez a jelenség. Ebben nagy hatása volt a kielii gondolatébresztő közösség és a hatékony írás és kutatás központú ösztöndíjas időszak.

Nagyon fontos pozitív hozadéka volt a kielii kutatómunkának, hogy a szervezett EAA szekció részvevőit és a helyi kollégákat sikerült meggyőzni és a cél mellé állítani, hogy kötet

formájában jelenjenek meg a válogatott tanulmányok. Úgy vélem azzal, hogy személyesen is jelen tudtam lenni az ösztöndíj által, nagyon fontos lépéseket sikerült tenni és egyben sürgetni a teljes folyamatot. A konferencia kötet cikkeinek jelentős része már beérkezett és szerkesztés alatt áll, amely remélhetően 2023-ban fog megjelenni a kielii egyetem Scales of Transformation in Prehistoric and Archaic Societies' (STPAS) sorozatának részeként a Sidestone Press kiadásában (Szilágyi K.*, Furholt, M., Hofmann, R., Depermentier, M., Kempf, M. (eds.): Beyond heterogeneities. New Perspectives on Social and Cultural Diversity from the Neolithic to the Bronze Age in the Carpathian Basin).

A posztdoktori ösztöndíj egyéb hasznosulása és hozzáadott értékei

Az ösztöndíj kezdetén inkább angol nyelven voltam képes kommunikálni, amit szintén erősített, hogy a kielii Tanszék egy nemzetközi kutatóhely és az itt futó két nagy kutatási projektben (CRC1266 és Cluster of Excellence ROOTS) pedig nagyon sok külföldi részvevő dolgozik együtt, így napi szinten az angol nyelvet használja mindenki. Sok energiát és időt fektettem abba, hogy a passzív német nyelvtudásomat aktivizáljam és lépésről-lépésre váltsak át a német kommunikációra. A féléves ösztöndíjat követően úgy érzem hétköznapi és a régészethez kapcsolódó témákban kommunikációképes a német nyelvtudásom, amely szintén egy fontos pozitív hozadéka és hasznosulása az ösztöndíjnak. A tanszék kőeszköz gyűjteményének demonstrációs anyagát tanulmányozhattam, így a kőeszköz technológia mellett a kifejezetten közép-európai és szűkebb értelemben az észak-németországi régió Kr.e. 7. és 4. évezredek közötti időszak leletanyagának alapos megismerésére nyílt lehetőségem. A kutatás mellett a már meglévő szakmai kapcsolataimat sikerült erősítenem és újakat kialakítanom.

Úgy vélem a pályázatban benyújtott munkaterv tartalmi elemeit és az ösztöndíj pozitív hozadékát maximálisan sikerült teljesítenem, személyes véleményem, hogy a tervezett feladatokon és szakmai hasznosuláson túl sokkal többet sikerült megtapasztaljak, fejlődjek, mint azt korábban reméltem. Éppen ezért ilyen formában is hálásan köszönöm a Bíráló Bizottságnak, hogy támogatásra ítélték pályázatomat.

Kiel, 2022. május 2.

Szilágyi Kata